

ZA IZDAVAČA
Ivan Bevc
Nika Strugar Bevc

© za srpsko izdanje

BOOKA

11000 Beograd, Cara Lazara 12

office@booka.in

www.booka.rs

IZVRŠNA UREDNICA

Sanja Bogičević

PREVOD S NEMAČKOG

Ljiljana Ilić

LEKTURA

Vesna Kalabić

KOREKTURA

Ana Vranješ

PRELOM

Bodin Jovanović

DIZAJN KORICA

Marija Stojisavljević

ŠTAMPA

DMD štamparija

Beograd, 2025.

BOOKA.

Knjiga **221**

DŽENI ERPENBEK

KAIROS

Naslov originala
Jenny Erpenbeck
Kairos

© 2021, Jenny Erpenbeck

Sva prava zadržana.

Nijedan deo ove knjige ne može se koristiti
ni reprodikovati u bilo kom obliku bez
pismene saglasnosti izdavača.

DŽENI ERPENBEK
KAIROS

Prevela Ljiljana Ilić

PROLOG

Hoćeš doći na moju sahranu?

Ona spušta pogled na šolju sa kafom ispred sebe, i ne kaže ništa.

Hoćeš doći na moju sahranu?, pita je još jednom.

Ona mu kaže: Pa ti si još uvek vrlo živahan.

Ali on je pita i treći put: Hoćeš doći na moju sahranu?

Hoću, kaže ona, naravno da ću doći na tvoju sahranu.

Pored mesta koje sam odabrao za sebe raste breza.

Lepo, kaže ona.

Četiri meseca kasnije, vest da je umro zatiče je u Pitsburgu.

Rođendan joj je, ali pre nego što je dobila ijednu čestitku, iz Evrope je zove Ludvig, njegov sin, i kaže: Otac je danas umro.

Na njen rođendan.

Na dan kada ga sahranjuju, ona je još uvek u Pitsburgu.

U pet sati ujutru, u deset po berlinskom lokalnom vremenu, ustaje tačno pre početka ceremonije, stavlja sveću na sto u hotelskoj sobi, pali je i pušta muziku s interneta njemu u pomen.

Drugi stav Mocartovog *Koncerta u d-molu*.

Ariju iz Bahovih *Goldbergovih varijacija*.

Šopenovu *Mazurku u a-molu*.

Svaku od kompozicija prekidaju reklame.

Novi *hundai*. Banka koja daje kredite za kuću. Lek protiv prehlade.

Kada se nakon šest nedelja vratila iz Pitsburga za Berlin, ugledala je svežu humku i brezu pored nje. Već su sklonili ruže koje je na grob položio jedan prijatelj umesto nje. Prijatelj joj priča kako je bilo na sahrani. Svirala je muzika.

A koja?, pita ona.

Mocart, Bah i Šopen, kaže prijatelj.

Ona klima glavom.

Pola godine kasnije, njen muž je kod kuće kada se na vratima pojavi žena sa dve velike kartonske kutije.

Plakala je, kaže on, dao sam joj maramicu.

Sve do jeseni, kartonske kutije stoje u Katarininjoj radnoj sobi.

Kada je došla spremačica, Katarina ih je stavila na sofu, a pošto je soba sređena, vratila ih je na pod. Ako su joj potrebne merdevine za police s knjigama, gurne ih u stranu. Na njenoj polici nema mesta za dve velike kartonske kutije. Podrum je upravo bio poplavljen. Da li bi trebalo da ih odnese u smeće pre nego što ih uopšte raspakuje? Otvara gornju kutiju i gleda unutra. Zatim je ponovo zatvara.

Kažu da Kairos, bog srećnog trenutka, ima uvojak posred čela, što je jedini način da ga uhvatiš. Ali kada bog jednom odjezdi, sa svojim krilatim stopalima, pruža se

samo pogled na ćelavi potiljak, sasvim gladak, ničega na njemu nema što bi se dalo dograbiti rukama. Da li je bio srećan trenutak kada je upoznala Hansa kao devetnaestogodišnjakinja? Jednog dana početkom novembra seda na pod i počinje da pregleda sadržaj prve kutije, a onda i druge, list po list, fasciklu po fasciklu. U suštini, to su hrpe svega i svačega. Najstariji zapisi su iz '86. godine, najnoviji iz '92. Nalazi pisma i kopije pisama, beleške, liste za kupovinu, kalendare, fotografije i negative fotografija, razglednice, kolaže, tu i tamo poneki novinski članak. Kocka šećera iz kafea *Krancler* mrvljuje joj se u rukama. Presovano lišće ispada između strana, fotografije za pasoš pričvršćene su spajalicama za stranice, a u kutiji šibica leži pramen kose.

I ona ima kofer s pismima, kopije pisama i komadiće uspomena, uglavnom je to dvodimenzionalna građa, kako se to kaže arhivskim jezikom. Čuva svoje dnevničke i kalendare. Narednog dana penje se uz merdevine i vadi kofer s gornje police, prašnjav je i spolja i iznutra. Davno su papiri, oni u njegovim kutijama i oni u njenom koferu, vodili dijalog. Sada vode dijalog s vremenom. U takvom jednom koferu, u takvoj jednoj kutiji, zajedno leže, ravnodušno, kraj, početak i sredina u prašini decenija, leži ono što je napisano da obmane i ono što je nameravalo da bude istina, ono prećutano i ono zapisano, leži sve to, htelo ili ne, čvrsto ispresavijano, leži ono protivrečno, leži utihnuli bes, kao i utihnula ljubav, zajedno, u jednoj koverti, u istoj fascikli, ono što je zaboravljeno jednako je požutelo i izgužvano kao i ono što je, nejasnije ili oštrije, ostalo u sećanju. Pošto su joj se

ruke uprašnjavile od prebiranja starih fascikli, Katarina razmišlja o tome kako se njen otac uvek pojavljivao kao mađioničar na njenim dečjim rođendanima. Bacio bi čitav špil karata u vazduh, a zatim izvukao iz razbacanih karata baš onu koju je prethodno zapamtila ona ili neko od druge dece.

*Ništa nije kao Ti i Ja:
i ako mi nismo dva,
onda Bog više nije Bog,
i ruše se nebesa.*

Angelus Silezijus

PRVA KUTIJA

I/1

Tog petka u julu pomislila je: Ako on sad i dođe, ja odlazim.

Tog petka u julu ceo dan je pisao dva reda. Hleb se zarađuje krvavije nego što ljudi misle, razmišljao je.

Pomislila je: Pa nek vidi onda.

Pomislilo je: A ni danas neće biti bolje.

Ona: Možda je ploča već stigla.

On: Mađari, navodno, imaju Lukača¹.

Uzela je torbu i jaknu i izašla na ulicu.

Zgrabio je jaknu i cigarete.

Prešla je most.

Pešačio je kroz Fridrihštrase.

A ona je, pošto autobusa još nije bilo na vidiku, skočila do antikvarnice.

Prešao je Franceziše štrase.

Kupila je knjigu. Cena knjige bila je dvanaest maraka.

A kada je autobus stao, on je ušao u njega.

Imala je tačno izbrojanu gotovinu.

I tek što su se vrata autobusa zatvorila, izašla je iz prodavnice.

¹ Derđ Lukač, mađarski filozof i komunista, živeo u Sovjetskom Savezu od 1933. (Prim. prev.)

A kada je videla da autobus još uvek stoji na stanici, potrčala je.

A vozač autobusa joj je, iznimno, još jednom otvorio zadnja vrata.

I ona je ušla.

U visini kafea *Opere* nebo se smračilo, kod Kraljevske palate sručilo se nevreme, a pljusak je naterao putnike u autobus kada je stao na Trgu Marksa i Engelsa i otvorio vrata. Nekoliko ljudi požurilo je da se skloni. I tako su nju, koja je najpre stajala kraj ulaza, gurnuli u sredinu.

Vrata su se ponovo zatvorila, autobus je krenuo, potražila je rukohvat.

A onda ga je ugledala.

A ugledao je i on nju.

Napolju se sručio pravi potop, a unutra je isparavala vlažna odeća prispelih putnika.

Sada je autobus stao na Aleksu². Ali stanica se nalazila ispod železničkog mosta.

Izašla je i stala ispod mosta čekajući da kiša prestane.

A i ostali koji su izašli stali su ispod mosta čekajući da kiša prestane.

I on je izašao i stao.

A ona ga je onda pogledala drugi put.

I on je pogledao nju.

I pošto je zahladnelo zbog kiše, ona je navukla jaknu. Videla je kako se nasmešio, pa se i sama nasmešila.

² Poznati berlinski trg Aleksanderplac (Alexanderplatz). (Prim. prev.)

Ali tad je shvatila da je navukla jaknu preko kaiša torbe. Tu se zastidela pred njegovim osmehom. Popravila je sve i nastavila da čeka.

Onda je kiša prestala.

Pre nego što je izašla iz zaklona ispod mosta i krenula, pogledala ga je i treći put.

Uzvratio je njen pogled i krenuo u istom smeru.

Nakon nekoliko koraka, potpetica joj se zaglavila u pločniku, pa je i on usporio korak. Uspela je brzo da izvuče cipelu i nastavi da hoda. I on je odmah ubrzao tempo, prateći njen.

Sad su se oboje smešili u hodu, pogleda uprtog u tlo.

Tako su hodali – niz stepenice, kroz dugi tunel, onda opet gore, na drugu stranu ulice.

Mađarski kulturni centar zatvorio se u osamnaest časova, pre pet minuta.

Okrenula se prema njemu i rekla: Već je zatvoreno.

A on joj je odgovorio: Hoćemo na kafu?

A ona je rekla: Da.

To je bilo sve. Sve se desilo baš kako je moralo.

Tog 11. jula '86. godine.

Kako da se otarasi ovog mladog stvorenja? Šta ako ga je neko video s tom devojkom? Koliko je godina mogla imati? Naručiću crnu kafu, razmišlja ona, bez šećera, tako će me shvatiti ozbiljnije. Proćaskaj i idi što pre, razmišlja on. Kako se zove? Katarina. A on? Hans.

Deset rečenica kasnije, shvata da ju je već video ranije. Na prvomajskim demonstracijama pre mnogo godina, ona je bila dete koje je vrištalo držeći majku za ruku.

Erika Ambah, majka. Ona kaže nešto o „odsečenoj pletenici“ i pijucka svoju crnu kafu. U to vreme njena majka je radila kao doktorantkinja u istoj univerzitetskoj zgradi u kojoj se nalazila prva istraživačka laboratorija njegove žene. Venčani su? Da, da. On se nje zaista seća, u stvari seća se kratko ošišanog derišta koje je prestalo da vrišti tek kada ga je majka posadila na ramena. Promena perspektive ublažila je dečju tugu. Setio se trika i kasnije ga upotrebio na sopstvenom sinu. Imate sina? Da. Kako se zove? Ludvig. *Ludevig, Ludevig, velika sila*, kaže ona i nada se da će se on nasmejati. On se smeje i kaže: Najdraži mi je ovaj deo: *Pa povika, ko me sprži? / Dok kašiku u ručici drži*. Kao ilustraciju podigne svoju kašičicu za kafu. Pre samo deset godina njena majka je sedela na ivici kreveta i čitala joj *Janka Raščupanka* sve dok ne bi zaspala. On ponovo spušta kašiku i uzima cigaretu. Pušite? Ne. Seća se odsečene pletenice, demonstracija i svog stida što će tako unakažena među ljude. Ali zaboravila je da ju je majka za utehu podigla na ramena i tako je nosila pored tribina. Čudno, misli ona, sve ove godine, u ovoj nepoznatoj glavi krio se delić mog života. I sada mi ga vraća. Da li su joj oči plave ili zelene? Moram da idem uskoro, kaže on. Da li ona primećuje da laže, da ga danas ne čekaju ni žena ni sin? Sin ima četrnaest godina, ona bi, dakle, morala imati osamnaest ili devetnaest. Njegova žena je već '70. otišla iz instituta i zatrudnela sledeće godine. Devetnaest, kaže ona, i potopi kocku šećera u crnu kafu. Ali kosa joj je sada ponovo izrasla. Da, hvala bogu. Izgleda kao da ima šesnaest i po godina. Najviše. Vi onda već studirate? Učim za slovoslagačicu, radim u državnoj izdavačkoj kući, a onda planiram studije primenjene

grafike u Haleu, želim da se bavim umetnošću. Mislim, ako prođem prijemni. A vi? Ja pišem. Romane? Da. Prave knjige koje se kupuju u knjižarama? Pa da, kaže on, i pomišlja kako će ga odmah pitati za prezime. Hans, a prezime?, pita, on joj kaže, ona klimne glavom, ali ga očigledno ne poznaje. To što pišem nije za vas. Kako to znate?, kaže ona, i posegne za penom. Kada je objavljena njegova prva knjiga, ona se tek rodila. On je prohodao za vreme Hitlera. Zašto bi devojkica poput nje čitala knjigu o umiranju i smrti? Ona misli da on ne veruje da ona ume da čita. A njega plaši pomisao kako u ovim mladim očima može izgledati kao star čovek. A šta sada radi vaša majka? Radi u Prirodnjačkom muzeju. A otac? Već pet godina radi kao profesor u Lajpcigu. Profesor čega? Kulturne istorije. Pominju još nekoliko imena, krug prijatelja njenih roditelja, njihovi prijatelji i njihovi roditelji. On zna sve te stare priče, svako je sa svakim u nekom trenutku nešto imao, prvo su bili mladi, pa su dobili decu, venčavali se i razvodili, bili su zaljubljeni, posvađani, prijatelji, spletkarili su, ili bivali nepristrasni. Uvek isti ljudi na zabavama, u barovima, na otvaranjima izložbi ili na pozorišnim premijerama. U tako maloj zemlji, iz koje je bilo teško pobeći, sve se neminovno svodilo na incest. Eto, sad sedi u kafeu sa ćerkom te Ambahove. Sunce svetluca odbijajući se o zastakljene prozore hotela preko puta. Izgleda kao Njujork, kaže on. Da li ste ikada bili tamo? Da, zbog posla. Možda ću otići u Keln u avgustu, kaže ona, ako mi odobre. Imate rođake na Zapadu? Moja baka puni sedamdeset godina. Keln je grozna zabit, kaže on. Ali ima Kelnsku katedralu, kaže ona, katedrala sigurno nije grozna. Ali šta je Kelnska katedrala u poređenju

s nekom od kremaljskih crkava u Moskvi? Nikada nisam bila u Moskvi. U nekom trenutku šolje su se ispraznile, kao i mala čaša za votku ispred Hansa. On se osvrće u potrazi za konobarom. Ali sada je devojka poduprla lice rukama i ponovo ga posmatra. Pogled joj je tako jasan. Iskren. Reč koja je izašla iz mode. *Namera je plemenita, iskrena i čista. Čarobna frula, prvi čin.* Ruke joj izgledaju tako glatke. Da li je takva po celom telu?

Sada mora da se pobrine da račun dođe brzo.

Na izlazu izbegne rukovanje i samo kaže: Vidimo se.

Zajedno pređu tri koraka do ulice, onda joj on klimne glavom, okreće se i odlazi. I ona odlazi u drugom smeru, ali samo do semafora. Tu zastane. Zna njegovo prezime. Verovatno će lako saznati adresu. Može da ostavi pismo u poštanskom sandučetu ili da ga sačeka ispred kuće. Tramvaj zvoni, automobili voze kroz bare, na semaforu se uključuje zeleno, pa opet crveno za pešake. Bol zbog tog osećanja širi se sve do vrhova prstiju. I dalje stoji, uključuje se zeleno, pa ponovo crveno za pešake. Čuje pljuskanje automobilskih guma po mokrom asfaltu. Ne želi više nikuda bez njega. Vidimo se, rekao je. Vidimo se. Nisu se čak ni rukovali. Da li se baš toliko prevarila? Ali onda začuje njegov glas iza svojih leđa: A možda da provedemo veće zajedno? Žena i sin noće kod prijateljice na selu.

Od Aleksa se voze metroom do Pankova, odatle tramvajem još tri stanice, pa popreko preko trga, ispod drveta s posećenim granama. Ima čudnu frizuru to drvo, kaže on, ona se smeši, ali pošto se sve vreme smeši, ne primećuje se razlika, zatim ulaze u zgradu, pa na četvrti sprat.

Stan miriše na parfem. U predsoblju su tepih i sanduk, na zidu ulja na platnu, grafike, fotografije, peterburški stil, kaže on, ona klima glavom i gleda. Dvadeset godina živimo ovde, kaže, hajde, pokazaću vam. Ona ga prati u uski hodnik koji se račva nalevo do otvorenih vrata. Kuhinja, kaže, ona gleda komodu, sudoperu, kuhinjski sto, obojen u plavo, i drvenu ugaonu klupu, iza klupe je prozor koji gleda u dvorište. Nema nijednog jedinog drveta, kaže on, ali svako jutro peva kos, ko zna zašto mu se baš ovde najviše sviđa. U sudoperi se nalazi lonac i nekoliko čaša. Na stolu je još uvek posuđe od doručka, i tegla meda, na tanjirima vidi ljuske jaja, beli emajlirani čajnik, tri šoljice. Tamo je spavaća soba, kaže on dok hoda dalje i pokazuje ka mračnim dubinama hodnika, evo kupatila, kuca zglibom na mala vrata pored kuhinje. Nasuprot njima, na drugim vratima, vidi rukom ispisani znak: *Ulazak zabranjen*. To je Ludvigova soba, kaže on i dodiruje kvaku, ali ne otvara vrata. Pa opet nazad, pored slika raspoređenih u peterburškom stilu, pa na drugu stranu stana. Ovo je zgrada na uglu, kaže on.

U velikoj prostoriji, u koju je sada vodi, nalazi se okrugli, drveni trpezarijski sto i šest stolica, svaka stolica izgleda drugačije. Preko jedne visi ženski džemper. U uglu je bidermajer vitrina u kojoj se nalaze šolje i tanjiri od majsenskog porcelana. Odlazi do dva prozora i širom ih otvara. Kad se prozori otvore, ovde gore nam je kao u raj, kaže on. Sada ide kroz veliki hodnik s leve strane u sobu koja je očigledno dnevna soba, na podu je tepih s plavim šarama, beli zidovi, kožna sofa na klimavim nogama, levo od nje je peć, i podna lampa desno. Dizajn

Luca Rudolfa, kaže ona, i mi imamo takvu. On nam je prijatelj, kaže on, i otvori i ovde širom prozore. Ona stoji u hodniku, oslonjena na dovrtak. Pamtiće tu sliku, nju tako naslonjenu. Vraća se, prolazi pored nje, samo ne preblizu, onda obilazi trpezarijski sto, gura požutele dvokrilna vrata koja vode ka hodniku desno. Iza njih vidi usku sobu s policama sve do plafona, nisam naročito vešt, kaže, gledajući krivo pričvršćene daske. Ona se približi. A knjige se samo gomilaju, kaže, pokazujući na hrpe koje leže na podu. Uz nju, posmatra svoju sobu tuđim očima. Radni sto u erkeru. Tu pišete? Zapravo retko. Imam radnu sobu u Glinkaštrase, volim da imam drugo mesto za rad. Aha, kaže ona. U Glinkaštrase je cela moja oprema za rad na radiju, tamo sam zvanično zaposlen. Šta radite tamo? Radoznala je i podseća ga na vevericu kad tako zapitkuje. Kao autor – „stalno zaposleni slobodnjak“, tako se to zove. „Stalno zaposleni slobodnjak“? Moram da napišem jednu emisiju godišnje, ostale se dodatno plaćaju. Kakve su to emisije? Opet kao veverica. Ponekad o istoriji, kada naiđem na nešto zanimljivo dok istražujem za svoje knjige, kaže, ali inače o muzici – kompozitorima, muzičarima. Nekada sam studirao muzikologiju, što vama verovatno nije toliko zanimljivo. Volim Baha, kaže ona, i pita se da li je ikada čula neku od njegovih emisija na radiju. I ja, kaže on. Crno vino?, upita je. A ona kaže: Sa zadovoljstvom.

Dok on uzima vino iz kuhinje, ona napravi nekoliko koraka, uđe u sobu i posmatra okolo. Ispred knjiga su figurice i limene igračke, razglednice su naslonjene na knjige, fotografije su zakačene za daske: malo dete, očigledno sin,

sedi na poniju, krajolik s oblacima, lepa žena na ljuljašci u holivudskom stilu, verovatno njegova žena, smeje se fotografu, to je možda on, Hans, njen muž, ali kroz večnost slike sada se smeje svima koji vide fotografiju, uključujući i nju, gošću njenog muža. On sad zveckea čašama iza nje, obe drži u jednoj ruci, u drugoj drži bocu, hoćemo da slušamo muziku, upita je i ode u dnevnu sobu. Da, kaže ona, i pođe za njim.

Dok bira prvu ploču, stavlja naočare da pročita na poleđini broj kompozicije koju želi da jojпусти, zatim izvlači crnu ploču iz omota, stavlja je na gramofon, četkicom uklanja prašinu iz žlebova i postavlja iglu tačno u glatki prostor između dve kompozicije, dok ona konačno ima vremena da ga u miru posmatra. Njegova uska ramena. Čuperak na glavi. Gornji deo tela je kratak u odnosu na duge noge i duge ruke, zbog čega njegovi pokreti deluju kao da se klati. Zapravo, s leđa izgleda kao tinejdžer, kao njen vršnjak, ali kada se okrene i priđe joj, ponovo je odrastao. Njegov pravi nos, tanka usta, sive oči. Ona sedi na sofi klimavih nogara, on na fotelji pored nje. Skida naočare za čitanje, vraća ih u džep košulje i pali cigaretu. Nasuo je vino, ali nemaju kad da nazdrave jer Svjatoslav Rihter počinje da svira Šopenovu *Mazurku u a-molu*. Pušta joj svoju muziku, i tako joj se predaje. Da li ona to oseća? I sama svira klavir i naučila je neke od Šopenovih valcera, ali tek sada, dok zajedno slušaju, shvata ponore ove muzike. *Skerco u b-molu*, *Poloneza u a-molu*, sve to vreme ne progovaraju, čak se i ne pogledaju, sjedinjeni su u ćutanju. Tek kada ploča počne da se okreće u praznom hodu i poluga se podigne uz klik, on joj klimne glavom,

podigne čašu i nazdravi joj. Otpiju gutljaj, onda on ustaje da promeni ploču, a iza otvorenih prozora ona u nastaloj tišini začuje laste.

A sada joj pušta *Impromptu u A-duru* Franca Šuberta, pa Bahovu *Hromatsku fantaziju*, *Partitu u e-molu* i 3. stav *Mocartovog Klavirskog koncerta u B-duru*. Ponekad klimne glavom u ritmu, katkad kaže: Ovo je zaista dobro, zar ne? Povremeno, ona kaže: Ovo je divno. Tu i tamo ga upita: Ko ovo izvodi? Onda on odgovori: Artur Rubinštajn, Glen Guld, Klara Haskil. Otišla je da piški između Baha i Mocarta, i u kupatilu videla somotske pantalone njegovog sina okačene na užetu. A ispred ogledala je stajala bočica parfema na koji stan tako lepo miriše, šanel 5. I tri četkice za zube u šolji. A na stoličici je ženina spavačica, nemarno bačena usred toka svakodnevice. Dođi, maju dragi, dođi, olistaj grane sve, priželjkuje klavir na samom kraju, ali već je jul, napolju se letnje večere pretvorilo u letnju noć, boca crnog vina je prazna. Jeste gladni? Da. Onda idemo da pojedemo nešto. Da.

Lepo je hodati pored njega, misli ona.

Lepo je hodati pored nje, misli on.

Dvadeset minuta hodaju kroz noć. On dobro poznaje lokal, bio je tamo bezbroj puta, kelner mu daje sto kao i obično, onaj rezervisan za stalne goste.

Ona zna da se salveta stavlja preko kolena pre nego što počnemo da jedemo, ona zna da se usta potapkaju pre nego što otpijemo gutljaj, zna da se tanjir za supu nagne unazad, a ne ka sebi, da se ne podupire laktovima i da se krompir ne seče nožem. To što znate da se nož